

consequences of Internet reality is interesting to sociology. Today Ukrainian Internet users are gaining popularity social network that signals a new stage in the online life of Ukraine.

***Keywords:** Internet, cyberspace, global society, Internet reality, information, social networks, online users, social sites, social media, Internet coverage.*

УДК 316.612-057.87

К. В. Музиченко

ФЕНОМЕН КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Стаття присвячена проблемам з якими стикається сучасна молодь в процесі їхньої соціалізації в умовах інформатизації суспільства. Розглядається специфіка кіберсоціалізації підрастаючого покоління, позитивні та негативні наслідки віртуального спілкування, Інтернет-залежність підлітків та зміни в їхній поведінці і світосприйнятті внаслідок мережеголізму та кіберадикції.

***Ключові слова:** соціалізація, кібер, кіберпростір, кіберсоціалізація, віртуальна реальність, віртуальність, Інтернет-середовище, соціальна мережа, мережеголізм, кіберадикція.*

Постановка наукової проблеми. Останнім часом дослідження діяльності людини, опосередкованої комп'ютерами та іншими елементами інформаційних технологій, є одним з найактуальніших завдань для науки. Соціально-культурні та економічні перетворення, що відбуваються в сучасному світовому співтоваристві, інтенсивно впливають на різні сфери життєдіяльності особистості. У цьому зв'язку набувають нової актуальності проблеми соціалізації людини. Соціалізація являє собою багатоаспектний процес, в ході якого здійснюється прилучення людини до «загального соціального» і постійне відкриття, утвердження себе як суб'єкта соціальної світової культури. Як зазначалося вище, в даний час комп'ютерні технології активно використовуються у всіх сферах життєдіяльності людини. Надзвичайно актуальним, на наш погляд, стає питання кіберсоціалізації (віртуальної комп'ютерної соціалізації), а саме специфіка представленості та впливу факторів кіберпростору на процес соціалізації особистості. Темпи

росту Інтернету високі і продовжують динамічно зростати, він став не просто сучасним, але і зручним способом задоволення численних і різноманітних потреб людини. Це своєрідний новий «життєвий простір» зі своїми «мешканцями» і специфічними особливостями комунікативного процесу, так би мовити абсолютно інший, віртуальний світ, потрапити в який можна лише за допомогою сучасних пристроїв (комп'ютери, ноутбуки, телефони тощо), передбачених для так званого «виходу» онлайн.

Актуальність досліджень соціалізації особистості – одна з тих фундаментальних проблем соціально-гуманітарного пізнання, актуальність вивчення яких не слабшає з часом. Більше того, з урахуванням реалій сучасного суспільства, що знаходиться на етапі трансформації, необхідність розробки проблеми соціалізації лише посилюється. Це викликано, з одного боку, висуненням нових вимог до особистості з боку суспільства, розмиванням і девальвацією системи традиційних цінностей, сформованого механізму соціалізації поколінь і порушенням наступності між ними, модернізацією найважливіших сфер життя пострадянського суспільства, впровадженням чужих йому духовних цінностей, витісненням і забуттям вітчизняних культурних традицій, що відповідають за соціокультурний імунітет суспільства.

Враховуючи те, що найактивнішими користувачами Мережі в першу чергу являється молодь, доцільно буде сказати про появу нового терміну «кіберсоціалізація» як нового виду соціалізації, проте відмінність полягає у тому, що перша відбувається саме у віртуальному середовищі.

Термін «кіберсоціалізація людини» запропонований у 2005 році російським ученим В. Плешаковим, під якою він мав на увазі локальний процес якісних змін структури особистості, що відбувається в результаті соціалізації людини в кіберпросторі Інтернет-середовища, тобто в процесі використання його ресурсів і комунікації з «віртуальними агентами соціалізації», з якими людина стикається в глобальній мережі Інтернет (у переписуванні через e-mail, на форумах, у чатах, блогах, Інтернет-пейджерях, телеконференціях, online іграх тощо) [Плешаков, 2005, с. 48].

На даний момент в світі існує цілий ряд способів та засобів спілкування між людьми, проте, так чи інакше, значна частина з них представлена сучасними технологіями, зокрема, представлені використанням глобальної комп'ютерної мережі – Інтернет.

Формулювання цілей статті. Цілями даної статті є:

1. Розгляд процесу кіберсоціалізації підростаючого покоління ;
2. З'ясування причин та наслідків мережеголізму і кіберадикції;
3. Встановлення обов'язкових правил яких треба дотримуватись батькам, для того, щоб захистити власних дітей – підлітків від негативного впливу Інтернет мережі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивченням процесу соціалізації особистості займалися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Зокрема, вивчення поняття особистості представлено в роботах К. Абішева, А.І. Артем'єва, Т.О. Бажутін, С.С. Батенін, Д. Бідного, Августина Блаженного, Л.П. Буїв, Г. Гегеля, А.І. Герцена, Г.Є. Глезерман, П.А. Гольбаха, М.С. Кагана, М.К. Камілова, І. Канта, Л.П. Карсавіна, І.С. Кона, П.Є. Кряжева, К. Маркса, Піко делла Мірандоли, А.Г. Мислівченко, Ф. Ніцше, І.І. Резвіцького, С.Л. Рубінштейна, Ж.П. Сартра, Г.Л. Смирнова, В.П. Тугаринова, Л. Фейєрбаха, З. Фрейд, А. Хюбшера, Н.В. Шелгунова, А. Шопенгауера, Ф. Енгельса, О.Ф. Нескрябіной, К.В. Рубчевського та інші.

На сьогоднішній день в науковій літературі накопичено величезний багаж теоретичних знань, котрі характеризують особливості процесу соціалізації. Водночас аналіз численних концепцій соціалізації показує, що не існує єдиної всеохоплюючої теорії. З усього різноманіття підходів, тенденцій та наукових шкіл можна виділити ряд основних: теорія соціального функціонування (Е. Дюркгейм, Ф. Гіддінгс), теорія інтеріоризації та ідентифікації (З. Фрейд, Е. Маккобі, Г. Холл), теорія соціального навчання (А. Бандура, С. Беккер), рольова теорія (Дж. Мід; Р. Кулі), теорія групової динаміки (К. Левін, Дж. Картрайт), структурно-функціональний аналіз (О. Брим, Т. Парсонс, В. Уїллер), гуманістична психологія (А. Маслоу, Е. Фромм, К. Роджерс) та інші.

Свій внесок у розвиток теорії і практики соціалізації молоді також внесли Ж. Абдильдин, К. Абішев, М. Аженов, В. Шабельников. Ними було здійснено соціально-філософський аналіз взаємодії особистості і суспільства.

На даний момент специфіка соціалізації і спілкування в Інтернет-середовищі розглядалася в роботах таких дослідників, як Є. П. Белінська, Е.Блохіна, С. В. Бондаренко, І. А. Васильєва, А.Є. Войскунській, Є.І.Горошко, В. В. Гудімов, А. Є. Жічкіна, М.Іванов, Л. Ю. Іванов, Т.Келер, А. В. Мінаков, А. В. Мудрик, І.Паравозов, В. А. Плешаков, В. В. Нестеров, М. Ю. Сидорова, Ф. О. Смирнов, Дж. Сулер, В.Фріндте, Н. І. Чудова, І.Шевченка, К. С. Янг та

ін Комплексне вивчення процесу віртуальної соціалізації в кіберпросторі не проводилося.

Сучасний світ останнім часом немислий без комп'ютерних ігор, особливо для підлітків. Як предмет наукових досліджень, комп'ютерна гра зацікавила вчених на пострадянському просторі з кінця 90-х років ХХ століття. Велика кількість дослідників почала вивчати феномен віртуальної реальності та віртуальної комунікації (Е. Бердникова, В. Бичков, В. Болотова, А. Брилевська, Д. Воробйов, О. Говорунов, М. Дедюліна, О. Каріна, С. Махліна, Н. Маньковська, Ю. Наседкіна, І. Пашніна, М. Пранова, В. Розін, Т. Савицька, В. Саяпін, О. Сотникова). Почали проводитись психологічні дослідження з вивчення різноманітних аспектів впливу комп'ютерних ігор на дітей, підлітків та молодь (Ю. Бородянський, О. Войскунський, В. Гудімов, А. Демільханова, М. Іванов, О. Погожева, П. Хало, С. Шапкін). Також в науковій літературі розглядались соціологічні та соціально-педагогічні аспекти дослідження комп'ютерних ігор та геймерів (О. Болєскіна, Е. Гайнулліна, С. Дніпров, А. Каткова, М. Кирильчук, О. Степанцева).

Виклад основного матеріалу. Існування інформаційного суспільства прогнозує розвиток мислення та мови особистості, можливість керувати потоками інформації, котра надходить, вибір середовища існування людини. У віртуальному спілкуванні прискорюються процеси взаємодії. Вхідна інтерактивна інформація дозволяє формувати її вплив. Віртуальне спілкування дозволяє одночасно спілкуватися з декількома членами комунікативної взаємодії або, навіть, взагалі, спілкуючись з кимось виконувати взагалі інші справи: читати, прибирати, готувати їжу тощо. Таке спілкування людей, на перший погляд, знецінює живу мову, негативно впливає на особистість людини. Цей вплив позначається на знищенні системи мовних навичок, форм спілкування реального і стратегії напрямків у контактах особистісних. Людина губиться в реальному середовищі і стає успішною у віртуальному світі, тому що успішно опановує потоком інформації та направляє її в певному напрямку, але в повсякденному житті вона стає самотньою. Невміння успішно перенести віртуальне спілкування в реальне, перетворює людину на замкнутого індивіда, який прагнув поринути у віртуальний світ. Але разом з тим, якщо раціонально використовувати час перебування в Інтернет-середовищі, а також вміння вчасно зупинитись може принести свої плоди.

При дослідженні соціальних мереж Інтернет-середовища виникає питання як довго можна ними користуватись щоб не стати залежними від них? На жаль, в першу чергу, це стосується підлітків, адже вони є основною групою ризику захворіти на мережеголізм. Комп'ютер був створений для того, щоб з людини розумної зробити ще більш розумну, але часто ефект виявляється протилежним, і комп'ютер жене людей назад за еволюційних сходах, перетворюючи їх назад на мавп, адже постійне перебування он-лайн не йде на користь в тому числі й нашій осанці.

Особливо гостро проблема кіберсоціалізації стоїть перед юнацтвом, яке виступає одночасно найактивнішою й найуразливішою її віковою категорією. З огляду на те, що кіберсоціалізація особистості відбувається здебільшого у вільний час, можна припустити, що особистість повільно, але впевнено деградує, адже навіть на поставлене запитання школяреві: «Що ти робиш відразу ж коли прокидаєшся вранці?», – майже ніколи не почуєш відповідь вмиваюся чи снідаю, здебільшого «вмикаю комп'ютер», «перевіряю пошту», «переглядаю нові записи на моїй сторінці в соціальній мережі» тощо.

Опановуючи новітні технології мало хто задумується про наслідки, а підлітки тим паче. Ніби то живучи у ногу з часом ми вводимо онлайн ресурси у повсякденний ритм нашого життя, не замислюючись про те наскільки це безпечно чи навпаки. Інтернет надає людині можливість бути інакшою, кращою і навіть взагалі не бути тим, ким вона являється в реальному житті. Адже хіба однаково особа поводить себе по той і цей бік монітора? Чи залишається самою собою в реальній дійсності тут і кіберреальності там? І так, і ні. У нормі людина усвідомлює себе людиною в обох реальностях, щойно згаданих, сприймаючи себе особистістю, що відрізняється від інших, що володіє своїм світоглядом, самосвідомістю, потребами і мотивами, інтересами, бажаннями і так далі. Користувачі численних Інтернет-ресурсів часто використовують псевдоніми (нікнейми) замість своїх справжніх імен, приховують вік, сімейне положення, іноді, приховують чи, навіть, змінюють стать. А тепер варто замислитись чи на користь такі можливості, котрі надає кібер простір для підлітка, котрий скоріш за все про можливі наслідки навіть не замислюється. Виникає питання коли потрібно долучати підлітка до комп'ютера? Коли надавати підлітку можливість користуватись Інтернетом? Чи повинні батьки мати певний багаж знань комп'ютерних технологій перш ніж надавати своїй

дитині всі ці блага? Навіть при найщиріших відносинах в сім'ї батьки іноді не можуть вчасно помітити небезпеку, що загрожує дитині і, тим більше, не завжди знають, як її запобігти.

Міфи про небезпеку, яку приховують у собі соціальні мережі, комп'ютерні ігри та Інтернет в цілому, можуть привести до серйозної загрози. Дослідники з британської організації Nominet Trust провели опитування близько 1 тис. батьків і прийшли до невтішних висновків: багато сімейних пар відчують жах від того, що їхні діти виходять в онлайн.

За результатами опитування, четверо з п'яти батьків переживають, що їхня дитина набуде фатальну залежність від Facebook. Мало того, кожен третій батько вважає, що Інтернет впливає на незміцнілі уми самим пагубним чином. Вони впевнені, нібито Мережа здатна таємно змінювати свідомість людини.

За словами спеціалістів батьки повинні знаходити золоту середину – не впадати в якесь середньовіччя, забороняючи дітям грати, користуватися соцмережами тощо, і одночасно захищати їх від набуття нею залежності. Можуть бути різні шляхи. Один з варіантів – дитині краще за все прищепити інші інтереси, захопити спортом, записати у студії, щоб вона заходила до Інтернету не тому, що їй нікуди себе подіти. Проблема в тому, що самотійно дитина грамотно розподіляти свій час не вміє і не може - про це слід пам'ятати.

Інтернет-залежність дійсно існує і зустрічається з тією ж періодичністю, що й, наприклад, залежність від їжі. Найбільш схильні користувачі підліткового віку. Проте не потрібно забувати, що тривала залежність – явище досить рідкісне і найчастіше ми стикаємося просто з високим ступенем залученості.

На сьогоднішній день агресивна поведінка серед підлітків просто вражає, на думку спеціалістів значну роль в цьому зіграли сучасні новітні технології, за допомогою яких самореалізується досить велика кількість дітей. Вважається, що Інтернет-залежність характерна в першу чергу для підлітків, адже саме ця категорія населення найбільш вдало піддається впливу будь-чого.

Основними ознаками інтернет-залежності є: безконтрольне використання соціальної мережі, значні стресові реакції на прохання вимкнути комп'ютер, небажання вживати їжу, поганий сон, зв'язок з фінансовими проблемами, труднощі освіти та ін. Молодий вік є основним фактором розвитку даної

залежності, адже як нам відомо, підліткам важко самим себе контролювати, тому саме цю функцію повинні здійснювати батьки. Легкий доступ до інтернет-ресурсів є дуже привабливий для користувачів підліткового віку. У даний час про Інтернет можна говорити, як про субкультуру зі своїми характерними ознаками: власний сленг, внутрішня ієрархія, певні етичні норми, вигадані імена і багато чого іншого. Інтернет об'єднує значні групи підлітків з певними інтересами, формує міжособистісні відносини, впливає на психіку людини. Негативно позначається те, що з певним періодом часу реальне спілкування з людьми замінюється на віртуальне, знижуються комунікативні здібності. Можливість використання у віртуальному спілкуванні не лише реальних даних, але і вигаданих, бажаних; повна свобода дій стимулюють молодь до постійного перебування в кіберпросторі, а це, в свою чергу, і є інтернет-залежність [Кучеренко, 1998, с.70].

Висновки та перспективи. Отже, кіберсоціалізація як новий вид соціалізації особистості невпинно розширює свої обрії, часом негативно впливаючи на тих, хто соціалізується в кіберпросторі. З огляду на те, що кіберсоціалізація особистості відбувається здебільшого у вільний час, ми вважаємо за доцільне розглядати її в контексті дозвіллевої діяльності.

Віртуальне спілкування має свої плюси і мінуси. Плюс в тому, що воно не зобов'язує співрозмовників, не обмежує, не диктує, не звужує рамками, дає свободу, політ фантазії.

Інтернет-залежність – новітня соціальна хвороба, яка лише на перший погляд здається простою. Останні наукові та соціологічні дослідження засвідчують, що така недуга може призвести до дуже трагічних наслідків як для здоров'я, так і для суспільного статусу користувача. Таку залежність, з погляду психолога, можна порівняти із залежністю від наркотичних речовин або алкоголізмом.

Такі особливості особистості Інтернет-залежних підлітків як проблеми із спілкуванням, відчуття самотності, низька самооцінка, схильність до уникнення проблем і відповідальності, відхід від себе справжнього у віртуальний світ, сприяють як залученню в Інтернет-аддикцію, так і одночасно є факторами ризику соціальної дезадаптації [Егоров, 2005, с.27]

У зв'язку з розвитком нових технологій в області віртуального простору, в тому числі з поширенням мережі Інтернет, виникла проблема, пов'язана з доступом неповнолітніх до інформації сумнівного змісту і суперечить загальноприйнятій етиці. В даний час будь-яка людина, в тому числі і

неповнолітній, який володіє хоча б мінімальними знаннями в області комп'ютерних технологій, може отримати доступ до даних, що зберігаються в Інтернеті, або створити свій власний веб – ресурс, зареєструватись у соціальній мережі. Відсутність контролю з боку батьків за використанням дітьми Інтернет – мереж – одна з причин доступності негативної інформації неповнолітнім. Пам'ятка батькам щодо безпечного використання дітьми мережі Інтернет. Основні правила, які допоможуть захистити Ваших дітей від інформації сумнівного змісту та котра суперечить загальноприйнятій етиці, подано нижче:

- Правило № 1. Батьки повинні знати інтереси і цілі підлітків, які використовують мережу Інтернет.
- Правило № 2. Рекомендується допускати використання мережі Інтернет дітьми в присутності дорослих. Доступ до даного інформаційного ресурсу повинен бути ефективним і безпечним.
- Правило № 3. Необхідно виключити доступ підлітків до ресурсів мережі Інтернет, зміст яких суперечить елементарним нормам етикету, така інформація може негативно вплинути на неповнолітніх (така інформація, що пропагує порнографію, культ насильства і жорстокості, наркоманію, токсикоманію, антигромадську поведінку, сайти, що містять опис або зображення вбивств, мертвих тіл, насильства тощо).
- Правило № 4. У разі самостійного доступу дітей до мережі Інтернет, батьки повинні контролювати використання інформації неповнолітніми. Про характер та обсяг інформації, отриманої дітьми в Інтернет - ресурсах, необхідно дізнаватися в «Журналі оглядача» програми «Internet Explorer» або в розділі історії будь-якого браузера. Як обмежити доступ дітей до негативної інформації в мережі Інтернет? З метою обмеження доступу дітей до «шкідливих» матеріалів батьки та інші члени сім'ї можуть встановити на комп'ютери, наприклад, програму «Касперський Інтернет сек'юриті 2010»: і в налаштуванні програми застосувати вкладку «Батьківський контроль», при цьому відбудеться блокування інформації, пов'язаної з порнографічними сюжетами, жорстокістю, нецензурною лексикою та ін, що надає негативний вплив на дітей і підлітків.

Головна мета сімейного виховання в контексті кіберсоціалізації – це підготовка людини конкретного віку та сімейного статусу до мобільної життєдіяльності (стійкої, виходячи із прийнятого сімейного укладу і, одночасно, гнучкою, пластичною) в певних умовах соціального середовища

кіберпростору. Конкретні ж завдання і засоби сімейного виховання в контексті кіберсоціалізації обумовлюються «віяннями часу»: сучасним суспільно-економічним устроєм держави і рівнем розвитку, а головне, розповсюдження і доступності інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій сучасного кіберпростору, представленими в ньому рівнем культури, ідеологією, мораллю і прийнятою системою взаємовідносин того соціального шару, до якого відносять себе члени сім'ї. При цьому завдання і засоби сімейного виховання в контексті кіберсоціалізації будуть істотно відрізнятися для дітей і дорослих різного віку.

Інтернет – це важливий інструмент для пошуку інформації, навчання та спілкування. Для того, щоб дитина з головою не занурилась в Мережу, батькам доведеться добре попрацювати і знаходити час для спілкування зі своїм сином або дочкою і дбати про те, щоб їх життя і відпочинок були цікавими, захоплюючими і різносторонніми в реальному житті.

Д ж е р е л а

Бондаренко С.В. О социологии виртуальных сетевых сообществ // Технологии информационного общества-Интернет и современное общество: труды VII Всерос. объедин. конф., Санкт-Петербург, 10–12 ноября 2004 г. – Санкт-Петербург : СПбГУ, 2004.

Егоров А.Ю., Кузнецова Н., Петрова Е. Особенности личности подростков с интернет-зависимостью // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2005. – Т.5. – № 2.

Киберсоциализация: социальное развитие и социальное воспитание современного человека // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. Серия «Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика» – 2010. – Т. 16. – № 2.

Кучеренко В.В., Петренко В.Ф., Госохин А.В. Измененные состояния сознания: психологический анализ // Вопросы психологии. – 1998. – № 3.

Плешаков В.А. Интеграция, киберсоциализация и социальное воспитание: студент и преподаватель в информационном пространстве // Педагогическое образование и наука. Научно-методический журнал. – Москва : МАНПО: 2010. – № 1.

Плешаков В.А. Виртуальная социализация как современный аспект квазисоциализации личности // Проблемы педагогического образования. Сборник научных статей. Вып. 21. – Москва : МПГУ – МОСПИ, 2005.

Романов О.В. Философия Интернета: генезис и синтез фундаментальных идей. – Самара : Перспектива, 2003.

Центр Інтернет-залежності... Ваше джерело інформації з 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL : www.netaddiction.com.

Griffiths M. Internet addiction: Fact or fiction? // *Psychologist*. – 1999. – V.12. –N.5.

Suler J. Computer and Cyberspace Addiction // *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*. – 2004. – № 1.

Young K.S. Caught in the Net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction – and a Winning Strategy for Recovery. – New York : John Wiley & Sons, Inc., 1998.

K. Muzychenko. The phenomenon cybersocialization of younger generation.

This article is devoted to the problems facing today's youth during their socialization in information society. We consider the specific of cybersocialization of younger generation, positive and negative effects of virtual communication, Internet addiction of adolescents and changes in their behavior and perception of the world as a result of reliance on social networks and cyber addiction (dependence on computer games).

Keywords: *socialization, cyber, cyberspace, cybersocialization, virtual reality, virtual, online environment, social network, Internet addiction, dependence on computer games.*

316.334.3

С. П. Крупнов

**РАННІ ФОРМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ЙОГО
ВЗАЄМОДІЇ З ДЕРЖАВНИМИ ІНСТИТУТАМИ У СОЦІАЛЬНО-
ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ПЕРІОДУ АНТИЧНОСТІ**

У статті здійснюється аналіз теоретичних текстів мислителів епохи Античності з метою виявити сутнісні характеристики держави, суспільства та їх взаємодії. У даній роботі представлений аналіз робіт Платона, Аристотеля і Цицерона як філософів, які зробили найбільший внесок у розвиток соціально-політичної думки в даний період. За допомогою аналізу витоків розвитку теорії громадянського суспільства, автор доповнює власне уявлення про вирішення проблеми визначення сутності громадянського суспільства і розуміння сутності взаємодії держави та громадянського суспільства.

Ключові слова: *громадянське суспільство, громадянство, правова держава держава, операціоналізація понять, Античність.*